



לקוטי תורה • שיר השירים • מאמר 40

תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש אומרים...

שנו חכמים: כיצד מרקדין לפני הכלה?



בנשמתו של כל יהודי טמונה אהבה תמידית אך נסתרת לה; ה"כלה"; בית הלל
מלמדים שחסדו של ה' נמשך תחילה, חושף את האהבה הזאת גם אצל מי שיש בו
פגמים, והרע מסתלק מאליו; וריקוד החתונה ממשיך את האור המקיף, המאחד בין
המשפיע למקבל.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית



/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/40

הנקודה

בנשמתו של כל יהודי טמונה אהבה תמידית אך נסתרת לה; ה"כלה"; בית הלל מלמדים שחסדו של ה' נמשך תחילה, חושף את האהבה הזאת גם אצל מי שיש בו פגמים, והרע מסתלק מאליו; וריקוד החתונה ממשיך את האור המקיף, המאחד בין המשפיע למקבל.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

הגמרא מביאה מחלוקת: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים שמתארים אותה "כמות שהיא", ואילו בית הלל אומרים על כל כלה שהיא "כלה נאה וחסודה". אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "כלה" מלשון "כלות הנפש" — כמיהתה של הנשמה להתכלל בה', אהבה הקיימת בכל יהודי, אף שלעתים קרובות היא נסתרת ומרחפת עליו בבחינת מקיף. כיצד אהבה זו מתגלה? בית שמאי, ששורשם בגבורה, סבורים שהגילוי מלמעלה מותאם למידת המאמץ שקדם לו בהתרחקות מן הרע. בית הלל, ששורשם בחסד, סבורים שהחסד נמשך תחילה: אז הרע מסתלק מאליו, "מעט אור דוחה הרבה מן החושך", וכל יהודי, גם מי שצולע או עיוור מבחינה רוחנית, נעשה לכלה שזוכה ל"חסודה" מכוח החסד העליון. בהמשך מוסבר גם הריקוד עצמו. החתן והכלה הם הפכים, משפיע ומקבל, כמו מים ואש; רק אור מקיף שלמעלה משניהם, החופה, יכול לחבר ביניהם. הריקוד "לפני" הכלה ממשיך את האור הזה, הנמצא "למעלה" ממנה, באמצעות הרגליים, מן הבחינה החיצונית של סובב כל עלמין, ואילו הרמת החתן והכלה מעלה אותם לקראתו.

מבנה

- | | | |
|---|---|----|
| 1 | המחלוקת והכלה הנסתרת | 11 |
| מוצגת מחלוקת הגמרא; ה"כלה" היא אהבתה התמידית של הנשמה לה', הקיימת בכל יהודי אך לעתים קרובות נסתרת, בבחינה מקיפה שלמעלה מן הרגש. | | |
| 2 | בית שמאי: מידה כנגד מידה | 21 |
| בית שמאי, ששורשם בגבורה, סבורים שהאהבה מתגלה מלמעלה רק בהתאם למידת ההתרחקות הקודמת של האדם מן הרע: "כלה כמות שהיא". | | |
| 3 | בית הלל: תחילה חסד; חתן, כלה וחופה | 31 |
| בית הלל, ששורשם בחסד, סבורים שהאור נמשך תחילה, ואחר כך הרע מסתלק; לכן כל כלה היא "נאה וחסודה". החתן והכלה, הפכים כמו מים ואש, מתחברים באמצעות האור המקיף העליון של החופה. | | |
| 4 | הריקוד ממשיך את האור המקיף | 41 |
| לפני הכלה פירושו למעלה ממנה; הריקוד ברגליים ממשיך את הבחינה החיצונית של סובב כל עלמין, והרמת החתן והכלה מעלה אותם לקראתו. | | |

כלות הנפש כלות הנפש

כמיהתה של הנשמה להתכלל בה; בעוצמה כה גדולה עד שהיא מבקשת לכלות; המאמר מכנה אותה "כלה", מלשון "כלתה נפשי", ומלמד שהיא קיימת בכל יהודי.

מקיף מקיף

בחינה המרחפת מעל האדם ואינה נכנסת לתודעתו וללבו; האהבה הנסתרת היא בחינת מקיף כזאת, והחופה היא המשכת המקיפים העליונים.

אתכפיא (הכנעה) אתכפיא

הכנעת היצר הרע וריסונו; לשיטת בית שמאי, מידת הגילוי מלמעלה נמדדת על פיה.

חסודה (שנעשתה חסודה) חסודה

צורת סביל: אין זו כלה שהיא חסודה מעצמה, אלא כלה שניתנה לה מידת חסד עליון מלמעלה. זו דעת בית הלל על כל נשמה יהודית.

האור המקיף את כל העולמות (סובב כל עלמין) סובב כל עלמין

אור אלוקי גדול מכדי להיכנס לעולמות; כשהוא נמשך בחתונה כחופה, הוא נעלה הן מן החתן והן מן הכלה, ולכן בכוחו לחבר ביניהם.

האור הממלא את כל העולמות (ממלא כל עלמין) ממלא כל עלמין

אור אלוקי הנכנס לעולמות; הוא מקביל לרגליים שבהן מרקדים, שדרכן נמשכת הבחינה החיצונית של סובב.

קטע 1 • 11

המחלוקת והכלה הנסתרת

1 תנו רבנן כיצד מרקדין^{1,2} לפני הכלה ב"ש [בית שמאי] אומרים כלה כמות שהיא וב"ה [ובית הלל] אומרים כלה נאה וחסודה.³

שנו רבותינו: כיצד רוקדים לפני הכלה? בית שמאי אומרים: "כלה כמות שהיא", ובית הלל אומרים: "כלה נאה וחסודה".

המאמר פותח בברייתא בתלמוד (כתובות טז, ב-יז, א): כשמרקדים לפני כלה בחתונתה, מה אומרים עליה? בית שמאי אומרים שיש לתאר אותה כפי שהיא באמת; בית הלל אומרים שיש לקרוא לכל כלה "נאה וחסודה". המאמר כולו מפרש את המחלוקת הזאת כהוראה על האופן שבו האהבה הנסתרת של הנשמה להי מתגלה.

הנה כלה הוא בחי' כלתה נפשי^{4,5} דהיינו בחי' כלות הנפש שיש בכל ניצוץ נשמות ישראל ליכלל ולידבק בהי' ית' ואהבה זו ישנה בהם בתמידות וכמ"ש למען יזמך כבוד⁶ קארי תדיר והנה, כלה היא בחינת "כלתה נפשי", כלומר בחינת כלות הנפש שיש בכל ניצוץ מנשמות ישראל — להיכלל בהי' יתברך ולהידבק בו. אהבה זו קיימת בהן תמיד, כמו שכתוב: "למען יזמך כבוד"; [היא] "קוראת תמיד

אדמו"ר הזקן קושר בין "כלה" לבין "כלתה" שבפסוק "נכספה וגם כלתה נפשי" (תהילים פד, ג). "כלה" היא כמיהת הנשמה להיכלל בהי', כמיהה עזה עד כדי כלות הנפש, והיא קיימת בכל נשמה יהודית בכל עת. הפסוק "למען יזמך כבוד" (תהילים ל, יג) מובא כדי לבטא את שירתה הבלתי פוסקת של הנשמה להי'.

ולא שכיך⁷ ואפילו בפחותי הערך ע"ה [עם הארץ] ועוברי עבירה יש בהם בחי' אהבה זו אלא שאינה מורגשת בנפשם בבחי' גילוי⁸

ואינה שוככת. גם אצל מי שמדרגתם נמוכה, עמי הארץ ועוברי עבירה, יש אהבה זו, אלא שהיא אינה מורגשת בנפשם בגילוי.

הביטוי הארמי "קוראת תמיד ואינה שוככת" מלמד שאהבה זו אינה משתתקת לעולם. היא קיימת גם אצל יהודים פשוטים, עמי הארץ ואפילו עוברי עבירה; ההבדל הוא שאצלם היא אינה מורגשת.

(ועמ"ש בד"ה שחורה אני⁹ אש שחור שהוא ענין שהאהבה מסותרת) אלא שהיא בבחינת מקיף מלמעלה ואע"ג [ואף על גב] דאיהו לא חזי¹⁰ מזליי [מזליה] חזי:

(ועיינו במה שכתוב בדיבור המתחיל "שחורה אני", על "אש שחורה", שהוא עניין האהבה המסותרת.) אלא שהיא בבחינת מקיף מלמעלה; ואף על פי שהוא אינו רואה, מזלו רואה.

האהבה שאינה מורגשת נקראת במאמר אחר "אש שחורה" — אהבה נסתרת — וכאן היא מתוארת כמקיף: בחינה המקיפה את האדם מלמעלה, במקום להיכנס לתודעתו וללבו. בתלמוד (מגילה ג, א) נאמר שאדם עשוי להיבהל "אף על גב דאיהו לא חזי", משום ש"מזלו חזי": שורש הנשמה שלמעלה תופס את מה שהאדם למטה אינו רואה. בדומה לכך, האהבה חיה בשורש הנשמה גם כשהאדם אינו מודע לה.

קטע 2 • 21

בית שמאי: מידה כנגד מידה

2 ב אך כדי להוציא אהבה זו הנקי בשם כלה מההעלם אל הגילוי להיות מאיר בנפשם בבחי' גילוי

אך כדי להוציא את האהבה הזאת, המכונה "כלה", מן ההעלם אל הגילוי, כך שתאיר בנפשם באופן גלוי,

לאחר שאמר שהאהבה קיימת אך נסתרת, אדמו"ר הזקן שואל כיצד אפשר להוציאה מן ההעלם, כך שהאדם יחוש בה בפועל והיא תאיר בנפשו.

הנה ע"ז שאלו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] כיצד מרקדין כו' אמרו ב"ש [בית שמאי] כמות שהיא כו' כי להיות

בית שמאי שרשם מבחי' הגבורות¹¹ עליונות¹² ע"כ נקי שמאי¹³ כענין שארז"ך [שארז"ל] ע"פ ושם דרך¹⁴ כו'

על כך שאלו חז"ל: "כיצד מרקדין וכו'?" בית שמאי אמרו: "כמות שהיא וכו'". מכיוון ששורשם של בית שמאי הוא בבחינת הגבורות העליונות, לכן הם נקראים שמאי, על דרך מה שאמרו חז"ל על הפסוק "ושם דרך וכו'":

זהו, לדבריו, עניינה של שאלת חז"ל "כיצד מרקדין לפני הכלה?": כיצד מוציאים את האהבה הנסתרת מן ההעלם? תשובת בית שמאי משקפת את שורשם הרוחני בגבורות העליונות, המידות האלוניות של ריסון ומידה. גם השם שמאי קשור לפסוק "ושם דרך" (תהילים נ, כג), שהגמרא דורשת אותו במובן של מי ששוקל את דרכיו.

כל השם אורחותיו¹⁵ דהיינו ששוקל דרכיו איך ומה הוא. היינו שלפי"ע [שלפי ערך] הסור מרע כך יהיה המשכה אח"כ מבחי' כלה כלות הנפש שמלמעלה.

"כל השם אורחותיו", כלומר, הוא שוקל את דרכיו, כיצד ומה הן. פירוש הדבר הוא שלפי מידת הסור מרע, כך תהיה לאחר מכן ההמשכה מבחינת ה"כלה" — כלות הנפש שמלמעלה.

לשקול את דרכיו פירושו לבחון אותן בדקדוק. ביחס לנפש, משמעות הדבר היא מידה כנגד מידה: האהבה שמלמעלה תתגלה לאחר מכן, ורק בהתאם למידה שבה האדם הקדים וסר מן הרע.

וזהו כלה כמות שהיא¹⁶ כלומר כמו שהיא העלייה מלמטה מבחי' אתכפיא מסור מרע אם רב ואם מעט וכך יהיה המשכת בחינת גילוי כלות הנפש בנפשו

וזהו "כלה כמות שהיא": כפי מידת העלייה מלמטה, מבחינת אתכפיא וסור מרע, בין אם היא רבה ובין אם היא מועטה, כך תהיה ההמשכה של גילוי כלות הנפש בנפשו.

לכן "כלה כמות שהיא" לפי בית שמאי פירושו שהאהבה המתגלית בנפש תואמת את העלייה של האדם מלמטה, את האתכפיא שלו — הכנעת היצר הרע. מאמץ רב מביא גילוי רב, ומאמץ מועט — גילוי מועט.

(וכמ"ש בד"ה ושמע אביה והפר כו' ובד"ה שחורה אני ונאווה¹⁷ השני גבי ענין מצות ל"ת [לא תעשה] ודברי סופרים שהם בחי' אתכפיא ועי"ז יערה עליו רוח ממרום¹⁸ ובזה תתעלה גם נפשו הבהמית כו' ע"ש):

(וכפי שמוסבר במאמר המתחיל "ושמע אביה והפר וכו'", ובמאמר השני המתחיל "שחורה אני ונאווה", בענין מצוות לא תעשה ודברי סופרים, שהם בבחינת אתכפיא; ועל ידי כך "יערה עליו רוח ממרום", וכך תתעלה גם נפשו הבהמית וכו'; עיינו שם.)

הסוגריים מפנים לשני מאמרים אחרים הקושרים את מצוות לא תעשה ואת גזרות חז"ל לאתכפיא, לריסון. באמצעות ריסון כזה "יערה עליו רוח ממרום", כלשון הפסוק בישעיהו, וגם נפשו הבהמית מתעלה.

קטע 3 • 31

בית הלל: תחילה חסד; חתן, כלה וחופה

3 ג אבל ב"ה [בית הלל] שרשו מבחי' החסדים חולק על ב"ש [בית שמאי] שלא יהיה המשכה לפי ההעלאה¹⁹

אלא אדרבה תחלה יהיה המשכה מלמעלה למטה ויהיה אז ממילא יפלו כל החיצונים שלא לה' המה

אבל בית הלל, ששורשם מבחינת החסדים, חולקים על בית שמאי: ההמשכה אינה צריכה להיות בהתאם לעלייה; אדרבה, תחילה צריכה להיות המשכה מלמעלה למטה, ואז ממילא יפלו כל הכוחות החיצוניים שאינם שייכים לה'.

בית הלל, ששורשם בחסדים, הופכים את הסדר: ההמשכה נעשית מלמעלה תחילה, בלי להמתין לעלייתו של האדם. כשהאור מאיר, "הכוחות החיצוניים" — כוחות הקליפה המסתירים על הקדושה — נופלים מאליהם.

והיינו שהעשה טוב יהיה קודם לסור מרע כי מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך וע"כ נק' הלל מלשון בהילו נרו²⁰ עלי ראשי.

כלומר, "עשה טוב" צריך לבוא לפני "סור מרע", שכן מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. לכן נקרא שמם הלל, מלשון "בהילו נרו עלי ראשי".

מבין שני חלקי עבודת ה', "סור מרע" ו"עשה טוב", בית הלל מקדימים את "עשה טוב", מפני שמעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. השם הלל נדרש מלשון הארה, על פי דברי איוב: "בהילו נרו עלי ראשי" (איוב כט, ג).

וגם הלל מלשון שבח והילול דהיינו ע"י שבחים בהתבוננות גדולת ה' ממילא יפול הרע (ועמ"ש בד"ה כי כארץ²¹ תוציא צמחה²² גבי יצמיח צדקה ותהלה)

והלל הוא גם מלשון שבח והילול: כלומר, על ידי שבחים והתבוננות בגדולת ה', הרע נופל מאליו. (ועיינו במה שנכתב במאמר המתחיל "כי כארץ תוציא צמחה", בענין "יצמיח צדקה ותהלה".)

הלל פירושו גם שבח: ההתבוננות בגדולת ה' והשבח אליו ממשיכים את האור, והרע נופל מאליו. הסוגריים מפנים למאמר על הפסוק בישעיהו סא, יא, העוסק בכך שה' יצמיח "צדקה ותהלה".

וזהו משכני אחריו נרוצה²³ הוא ממטה למעלה והיינו ע"י שמתחלה משכני מלמעלה למטה ע"י ממילא אחריו נרוצה כו' ועמ"ש מזה בד"ה אדם

וזהו "משכני אחריו נרוצה": הריצה היא מלמטה למעלה, והיא מתאפשרת משום שתחילה יש "משכני" — המשכה מלמעלה למטה; ועל ידי כך, מאליו, "אחריו נרוצה" וכו'. ועיינו כמה שנכתב על כך במאמר המתחיל "אדם".

"משכני אחריו נרוצה" (שיר השירים א, ד) מבטא את אותו סדר. ריצת הנשמה אל ה' היא עלייה מלמטה, אך היא מתרחשת רק לאחר שה מושך אותה תחילה מלמעלה.

כי יקריב מכם^{24,25} ובד"ה נשא את ראש בני גרשון^{26,27} וזהו פי' כלה נאה וחסודה²⁸ חסודה הוא לשון נפעל כידוע למדקדקים שחסיד וחסידה הוא שם התואר כו'

"כי יקריב מכם", וכן במאמר המתחיל "נשא את ראש בני גרשון". וזהו פירוש "כלה נאה וחסודה": "חסודה" היא צורת נפעל, כידוע למדקדקים, ואילו "חסיד" ו"חסידה" הם שמות תואר וכו'.

לאחר הפניה לשני מאמרים נוספים העוסקים בנושא, אדמו"ר הזקן עובר לדברי בית הלל. הוא מציין ש"חסודה" היא צורת נפעל, בניגוד ל"חסיד" ול"חסידה", שהם שמות תואר המתארים מי שהוא חסיד או טוב לב.

אבל חסודה במלאפוי"ם הוא שם הנפעל דהיינו שנעשית חסודה ע"י המשכת חסד עליון מלמעלה למטה להיות גילוי אלהות

אבל "חסודה", במלאפום, היא צורת נפעל: כלומר, היא נעשית חסודה על ידי המשכת חסד עליון מלמעלה למטה, כדי שתהיה התגלות אלקות.

מכיוון ש"חסודה" היא צורת נפעל, היא מתארת כלה שלא הייתה חסודה מצד עצמה, אלא נעשתה חסודה — הוענק לה חסד עליון שנמשך אליה מלמעלה, ועל ידי כך מתגלה בה אלקות.

אזי ממילא יפול הרע ויהיה בחי' גילוי כלות הנפש בנפשו להיות כלה נאה וישראל אשר בכך אתפאר²⁹ ואפילו חגרת ואפילו סומא דקמיה שוה ומשווה אם צדקת³⁰ כו' וז"ש [וזהו שכתוב] אז ידלג כאיל פסח³¹ כו'

אזי הרע נופל מאליו, ותהיה בחינת גילוי כלות הנפש בנפשו, והוא יהיה "כלה נאה", ו"ישראל אשר בכך אתפאר" — אפילו אם הוא חגיר ואפילו אם הוא סומא, שכן לפניו הכול שווה והוא משווה הכול; "אם צדקת" וכו'. וזהו שנאמר: "אז ידלג כאיל פסח" וכו'.

כאשר האלקות מתגלה, הרע נופל מאליו ואהבת הנשמה נחשפת, כך שכל יהודי הוא "כלה נאה", "ישראל אשר בכך אתפאר" (ישעיהו מט, ג), אפילו אם הוא "חגיר" או "סומא" מבחינה רוחנית. לפני ה' כולם שווים, והוא משווה את כולם; "אם צדקת, מה תיתן לו?" (איוב לה, ז). לכן נאמר: "אז ידלג כאיל פסח" (ישעיהו לה, ו) — גם החגיר ירקוד.

ועמ"ש מזה בד"ה וארשתיך לי^{32,33} וז"ש [וזהו שכתוב] חסד עליון בל ימוט³⁴ שע"י גילוי החסדים מלמעלה למטה אז ממילא ידחה הרע והיה כלא היה ויהיה בחנית האבה תקועה בלבו כיתד בל תמוט ועיינו במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "וארשתיך לי". וזהו שנאמר: "חסד עליון בל ימוט": על ידי גילוי החסדים מלמעלה למטה, הרע נדחה מאלי ונעשה כאילו לא היה, ואהבה נעשית קבועה בלבו כיתד שאינה זזה.

לאחר הפניה למאמר על הפסוק "וארשתיך לי", אדמו"ר הזקן דורש את תהילים כא, ח: "חסד עליון בל ימוט". כאשר החסד מתגלה מלמעלה, הרע נדחה כאילו לא היה; והאהבה נעשית קבועה בלב כיתד שאי אפשר להזיזה.

(ועמ"ש בד"ה אם בחקתי השני³⁵ שכדי להיות בחיי חקיקות בנפש כמו כלי שצריך חקיקה מבחוץ ומבפנים זהו ע"י פסודיז [פסוקי דזמרה] שנקי הילול רוממות אל בגרונם כו' וע"י קיום המצות כו' ועמ"ש סד"ה ועתה יגדל נא)^{36,37,38}

(ועיינו במה שנכתב במאמר השני המתחיל "אם בחוקותי": כדי שתהיה בנפש בחינת חקיקה, כמו כלי שצריך חקיקה מבחוץ ומבפנים, הדבר נעשה באמצעות פסוקי דזמרה, הנקראים הילול — "רוממות א-ל בגרונם" וכו', ובאמצעות קיום המצוות וכו'. ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "ועתה יגדל נא").

הסוגריים מפנים למאמר אחר: כדי שהאהבה תהיה "חוקה" בנפש, מבפנים ומבחוץ כמו בכלי חקוק (חקיקה, משחק מילים על "בחוקותי"), נדרשים פסוקי דזמרה, מזמורי השבח שבתפילת שחרית, וקיום המצוות. פסוקי דזמרה נקראים הילול, שבח, ובכך הם נקשרים לדרכו של הלל.

משא" לדברי ב"ש [בית שמאי] צ"ל תחלה סור מרע וזה א"א להיות בתכלית וע"כ אמרו כמוכת שהיא ואילו לפי דברי בית שמאי, צריך תחילה "סור מרע", ואי אפשר להגיע לכך בשלמות; לכן אמרו: "כמות שהיא", לעומת זאת, לפי שיטת בית שמאי, צריך להקדים "סור מרע", ואיש אינו יכול להגיע לכך בשלמות. לכן אפשר לשבח את הכלה רק "כמות שהיא".

אבל לא אפילו חגרת וסומא³⁹ [ודברי ב"ש [בית שמאי] מדבר שקר תרחק⁴⁰ ותשובת ב"ה [בית הלל] הוא כעין מ"ש ברבות פ' ח' בענין חסד ואמת.

אך לא אפילו [מי שהיא] חגרת וסומא. [ודברי בית שמאי הם על פי "מדבר שקר תרחק"; ותשובת בית הלל דומה למה שנכתב במדרש רבה, פרשה ח, בענין חסד ואמת:

לכן בית שמאי לא היו אומרים על כלה חגרת או סומא שהיא נאה וחסודה. ההוספה שבסוגריים המרובעים מסבירה שבית שמאי מסתמכים על ציווי התורה "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז), ואילו תשובת בית הלל דומה למדרש (בראשית רבה ח, ה), שבו חסד ואמת התווכחו על בריאת האדם.

חסד אומר יברא⁴¹ שכולו מלא חסדים ואע"פ [ואף על פי] שאינו של אמת כו' ע"ש וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] שמתוך שלא לשמה בא לשמה⁴²

חסד אומר: "יברא, שהרי כולו מלא חסדים", אף שאינו איש אמת וכו'; עיינו שם. וכמאמר חז"ל, ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה".

במדרש אמר חסד שיש לברוא את האדם מפני שהוא עושה מעשי חסד, אף שאמת טענה שהוא מלא שקר. כך גם בית הלל משבחים כל כלה; וכמאמר חז"ל, עשיית טוב "שלא לשמה" מביאה לעשייתו "לשמה" (פסחים נ ע"ב).

אך מ"ש כיצד מרקדין ענין זה מהו הענין הוא שכדי להיות התחברות חתן וכלה שהם שני הפכיים מנגדים זה לזה להיות החתן הוא בחי' המשכה שמלמעלה למטה כמים שיורדים ממקום גבוה

אך מה פירוש הדברים "כיצד מרקדין"? מה העניין בזה? העניין הוא שכדי שתהיה התחברות בין חתן לכלה, שהם שני הפכים המתנגדים זה לזה — שהרי החתן הוא בחינת המשכה מלמעלה למטה, כמו מים היורדים ממקום גבוה,

כעת מסביר אדמו"ר הזקן את עניין הריקוד עצמו. החתן והכלה הם הפכים: תפקידו של החתן הוא להשפיע, בזרימה כלפי מטה כמו מים היורדים ממקום גבוה.

כי הוא בחינת משפיע שמשפיע מלמעלה למטה והכלה בחינת מקבל ממטה למעלה כמבואר לעיל שכלה היא כלתה נפשי וכו' והוא כדוגמת האש שעולה בלהב ג"כ מלמטה למעלה

שהרי הוא בחינת משפיע, המשפיע מלמעלה למטה; והכלה היא בחינת מקבל, ממטה למעלה, כפי שהוסבר לעיל ש"כלה" היא "כלתה נפשי" וכו'. הדבר דומה לאש, שלהבתה עולה אף היא מלמטה למעלה;

החתן הוא המשפיע, והשפעתו נמשכת כלפי מטה; הכלה היא המקבלת, ואהבתה עולה למעלה כמו שלהבת — "כלתה נפשי", כפי שנאמר בפסוק הפותחת.

והרי הם ב' הפכיים כמים ואש ולהיות יחוד חתן וכלה היינו כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ עושה שלום במרומיו⁴³ בין שר של מים כו'

והרי הם שני הפכים, כמו מים ואש. וכדי שתהיה התאחדות של חתן וכלה, הדבר הוא כפי שאמרו חז"ל על הפסוק "עושה שלום במרומיו": בין שר של מים וכו';

מים ואש הם הפכים שאינם יכולים להתאחד. חז"ל, על הפסוק "עושה שלום במרומיו" (איוב כה, ב), אומרים שה' עושה שלום בין השר של מים לבין השר של אש.

היינו ע"י המשכות בחי' היותר גבוה מערך הבי' אשר ע"י יתבטלו מציאותם ויהיו יכולים לשתוות יחד

היינו באמצעות המשכה של בחינה גבוהה יותר מערכם של השניים; על ידי כך הם מתבטלים מציאותם ויכולים להשתוות ולהתחבר.

השלום בין הפכים מתאפשר באמצעות המשכת בחינה גבוהה משניהם. בפני בחינה גבוהה זו כל אחד מהם מניח את מציאותו העצמאית, וכך הם יכולים להתחבר.

וזהו ג"כ כאן ע"י החופה כי על כל כבוד חופה⁴⁴ הוא בחינת המשכת המקיפים עליונים מבחי' סוכ"ע ע"י מתחברים החתן והכלה יחד.^{45, 46, 47}

וכך גם כאן, באמצעות החופה: "ועל כל כבוד חופה" — זוהי הבחינה של המשכת האורות המקיפים העליונים מבחינת סוכב כל עלמין; באמצעות החתן והכלה מתחברים יחד.

בחתונה, החופה מבטאת את המדרגה העליונה הזאת: "ועל כל כבוד חופה" (ישעיהו ד, ה) מסמל את האורות המקיפים העליונים, הנמשכים מסוכב כל עלמין ונעלים הן מן המשפיע והן מן המקבל. באמצעות החתן והכלה מתאחדים.

קטע 4 • 41

הריקוד ממשיך את האור המקיף

4 וזהו כיצד מרקדין לפני הכלה פי' לפני הכלה למעלה מן הכלה דהיינו המשכות בחי' סוכ"ע מקיפים עליונים איך ומה הוא נמשך לזה אמר כיצד מרקדין שנמשך ע"י הריקוד

וזהו [פירוש] "כיצד מרקדין לפני הכלה": פירוש "לפני הכלה" הוא למעלה מן הכלה, כלומר, המשכת בחינת סוכב כל עלמין, המקיפים העליונים. כיצד ועל ידי מה היא נמשכת? על כך אמר: "כיצד מרקדין" — היא נמשכת על ידי הריקוד.

אדמו"ר הזקן מדייק כעת בלשון הגמרא. "לפני" הכלה פירושו גם למעלה ממנה: אור סוכב כל עלמין המקיף, שכפי שהתבאר בפסקה הקודמת מאחד בין החתן לכלה. השאלה "כיצד מרקדין" שואלת אפוא כיצד נמשכת אותה הארה עליונה, והתשובה היא: באמצעות הריקוד עצמו.

כי הריקוד הוא ברגלים בחי' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] נמשך מלמעלה מבחינת חיצוניות המקיף סוכ"ע (ועמ"ש סדי"ה קול דודי^{48, 49} בענין מדלג ומקפץ ובד"ה והניף את העומר)⁵⁰

הריקוד נעשה ברגליים, שהן בחינת ממלא כל עלמין; באמצעות נמשכת מלמעלה בחינת החיצוניות של המקיף, סוכב כל עלמין. (ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר הפותח "קול דודי", בעניין "מדלג ומקפץ", ובמאמר הפותח "והניף את העומר".)

הריקוד נעשה ברגליים, החלק הנמוך ביותר בגוף, המקבילות לאור ממלא כל עלמין, הנכנס לתוך העולמות; דרכן נמשכת מלמעלה החיצוניות של אור סוכב, האור המקיף. ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על הדוד "המדלג ומקפץ" ולמאמר על הנפת העומר.

כי פנימית א"א להכיל ולכך נותנים כבוד לחתן וכלה ומגביהים ומנשאים אותם היינו בכדי להעלות לבחינת סובב כל עלמין

הפנימיות אינה יכולה להיכלל, ולכן נותנים כבוד לחתן ולכלה, ומגביהים ומרוממים אותם — כלומר, כדי להעלותם לבחינת סובב כל עלמין,

רק החיצוניות של סובב יכולה להימשך בדרך זו, שכן הפנימיות שלה היא למעלה מיכולת ההכלה. לכן מכבדים בחתונה את החתן והכלה, מרימים אותם ונושאים אותם למעלה: כדי להעלותם לבחינת סובב.

שהוא בחי' מקיף ועמ"ש סד"ה זאת חנוכת המזבח וז"ש [וזהו שכתוב] צדיק ה' בכל דרכיו⁵¹ שהוא בחי' התחברות שלום בפמליא של מעלה כו'

שהיא בחינת מקיף. ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר הפותח "זאת חנוכת המזבח". וזהו [פירוש] הכתוב: "ה' צדיק בכל דרכיו" — זו בחינת החיבור, "שלום בפמליא של מעלה" וכו'.

סובב הוא בחינת מקיף, האור המקיף. הפסוק "ה' צדיק בכל דרכיו" (תהילים קמה, יז) נדרש כאן כביטוי לבחינת החיבור, המביאה ל"שלום בפמליא של מעלה"; המילה שלש בדפוס היא ככל הנראה טעות דפוס, ובמקומה יש לקרוא של, כלומר "שלי".

ועמ"ש בפ"י ריקוד בענין ההרים רקדו כאילים⁵² בד"ה הים ראה וינוס⁵³ ובענין אז תשמח בתולה במחול⁵⁴ בד"ה ביום השמיני שלח⁵⁵:

ועיינו במה שנכתב על פירוש הריקוד, בענין "ההרים רקדו כאילים", במאמר הפותח "הים ראה וינוס", ובענין "אז תשמח בתולה במחול", במאמר הפותח "ביום השמיני שלח".

לבסוף מפנה אדמו"ר הזקן לשני מאמרים המבארים את משמעות הריקוד: האחד עוסק ב"ההרים רקדו כאילים" (תהילים קיד, ד), ונמצא במאמר על "הים ראה וינוס"; והאחר עוסק ב"אז תשמח בתולה במחול" (ירמיהו לא, יב), ונמצא במאמר על "ביום השמיני שלח" (מלכים א ח, טו).

בעבודה

אל תחכה עד שתיפטר מן הרע כדי לעשות טוב: בעשיית טוב, בשבח לה' ובהתכוננות בגדולתו, נמשך אור הדוחה את החושך מאליו; ואז האהבה הנסתרת בכל יהודי, גם במי שמרגיש "צולע" או "עיוור" מבחינה רוחנית, מתגלה ונקבעת בלב.

שאלות לשיחה

1. מדוע אומר אדמו"ר הזקן שה"כלה" — אהבת הנשמה לה' — קיימת גם אצל מי שאינם יודעים ללמוד וגם אצל עוברי עבירה, ומה פירוש הדבר שהיא בבחינת מקיף אצלם?
2. כיצד השמות שמאי והלל מבטאים את שתי הגישות, ומה בשורשה של כל שיטה מסביר את דעתה?
3. מה מוסיפה צורת הסביל "חסודה" למשמעות הביטוי "כלה נאה וחסודה"?
4. מדוע החתן והכלה, המשפיע והמקבל, יכולים להתחבר רק באמצעות בחינה נעלית משניהם, וכיצד החופה מספקת אותה?
5. כיצד הריקוד ברגליים ממשיך את האור המקיף, ומדוע נמשכת דווקא הבחינה החיצונית שלו?

הערות

פסקה 1

1 ת"ר כיצד מרקדין

ההערה אומרת שתעתיק המאמר של אדמו"ר האמצעי נדפס שם.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדה"א בסה"מ תקס"ז ע' קפו. ובשינויים בהנחות הר"פ ע' מה. הדרוש במאמרי אדה"א דרושים לחתונה ח"ב ע' תרנה מיוסד על מאמר זה. חלק מהמאמר באוה"ת סידור ע' רנח. וראה גם קיצורים בע' רסא. ראה הערת כ"ק אדמו"ר לעיל בהערות וצינונים יט, ד. ולהלן בהוספות להערות וצינונים.

2 ת"ר כיצד מרקדין

הברייתא פותחת: "שנינו רבותינו: כיצד מרקדים לפני הכלה?" והתשובה נמשכת כעמוד הבא. אדמו"ר הזקן פותח את המאמר במילים אלה והופך את השאלה לנושא.

Ketubot 16b:11-12 כתובות ט"ז ב:י"א-י"ב

תנאי, רבי יהודה אומר: חבית של יין מעבירין לפניו. אמר רב אדא בר אבהו: בתולה — מעבירין לפניו סתומה, בעולה — מעבירין לפניו פתוחה. אמאי? ניעבר קמי בתולה וקמי בעולה לא ניעבר קלל! זימנין דתפסקא מאתים, ואמרה: אנא בתולה הווי, והאי דלא עברו קמאי — אתנוסי הוא דאתניסו. תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים:

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כתובות טז, ב.

3 כלה נאה וחסודה

המשך הברייתא: בית שמאי אומרים "כלה כמות שהיא", ובית הלל אומרים "כלה נאה וחסודה". המאמר מסביר את שתי הדעות במונחים של אהבת הנשמה לה.

Ketubot 17a:1 כתובות י"ז א:א

כלה כמות שהיא. ובית הלל אומרים: "כלה נאה וחסודה". אמרו להן בית שמאי לבית הלל: הרי שהיתה חגיגת או סומא, אומרים לה: "כלה נאה וחסודה"? והתורה אמרה: "מדבר שקר תרחק"! אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו, או יגננו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו. מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הכריות.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

4 בחי כלתה נפשי

הערת קה"ת מפנה לPsalms 82:3 למילים האלה.

Psalms 82:3 תהילים פ"ב:ג

שפטוֹדִל וְתוֹם עֲנִי וְרֵשׁ הַצְּדִיקוֹ:

Judge the poor and fatherless; do justice to the afflicted and destitute.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ תהלים פב, ג.

5 כלתה נפשי

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות הוי". אדמו"ר הזקן מפרש את "כלתה" כשורש המילה "כלה": הכלה היא געגועיה של הנשמה לה.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָּה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת ה' לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל־אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 למען יזמרך כבוד

"למען יזמרך כבוד ולא ידום". הפסוק מובא כדי להראות שאהבת הנשמה מתמדת ואינה פוסקת.

Psalms 30:13 תהילים ל:י"ג

לְמַעַן יִזְמְרְךָ כְּבוֹד וְלֹא יָדוּם הָאֱלֹהִים אֱלֹקֵי לְעוֹלָם אֲדָךְ:

So that my glory may sing praise to Thee, and not be silent; O L-RD my G-d, I will give thanks unto Thee for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים ל, יג.

7 קארי תדיר ולא שכיך

ההערה אומרת שמקור הביטוי הארמי הזה כבר צוין לעיל, ב"צב. שם, במאמר "כי על כל כבוד חופה", אותן מילים מתארות את צימאונה של הנשמה לה, המכונה "כבוד הכלה"; החתן והכלה מוצגים כהפכים, כפי שנעשה במאמר זה בפסקה 3.

הערת קה"ת

נסמן לעיל מז, ב.

8 ואפילו בפחותי הערך וע"ה . . בבחי גילוי

לפי ההערה, תעתיקו של ר' פנחס מרחיב בהסבר נקודה זו: שגם אצל אנשים שמדרגתם נמוכה, עמי הארץ ועובדי עבירה, האהבה קיימת אך אינה מורגשת.

הערת קה"ת

בסה"מ הנחות הר"פ ע' מה, מבואר זה יותר בפרטיות.

9 בדי"ה שחורה אני

המאמר הזה פותח בדברי חז"ל שהתורה ניתנה כאש שחורה על גבי אש לבנה. הוא מסביר שיש באדם אהבה גלויה ואהבה נסתרת, ושהאהבה העצמית אינה גלויה אלא "שחורה" ונסתרת; שורשה הוא "אש שחורה" — אור גדול כל כך שאי אפשר להשיגו.

הערת קה"ת

לעיל ד, א.

10 אע"ג דאיהו לא חזי

הגמרא לומדת מחבריו של דניאל, שנאחזו פחד למראה חזון שלא ראו, שאדם עשוי לפחד "אף על פי שאינו רואה", משום ש"מזלו רואה". כאן הדבר ממחיש שאהבה נוכחת בשורש הנשמה למעלה, אף שהאדם עצמו אינו חש בה.

Megillah 3a:14 מגילה ג' א:י"ד

אמר רבינא: שמע מינה: האי מאן דמיבעית, אף על גב דאיהו לא חזי, מזליה חזי. מאי תקנתיה? ליקרי קריאת שמע. ואי קאים במקום

תהלים נ, כג. מ"ק ה, ב.

15 כל השם אורחותיו

רבי יהושע בן לוי: "כל המעריך את דרכיו וזכה לראות בישועתו של הקדוש ברוך הוא", על פי קריאת הפסוק: "אל תקרי וְשֵׁם אֱלֹהִים". בהערת קה"ת מצוין דף ה ע"ב; המאמר מופיע בדף ה ע"א.

Moed Katan 5a:23-24 מועד קטן ה' א:כ"ג-כ"ד

אמר רבי יהושע בן לוי: כל השם אורחותיו — זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "וְשֵׁם דָּרָה", אל תקרי "וְשֵׁם", אלא: "וְשֵׁם דָּרָה" — "אֲרָאָנוּ בְּשֵׁעַ אֱלֹהִים". רבי ינאי הוה לקה הוה תלמידא דכל יומא הוה מקשי לקה, בשבתא דריגלא לא הוה מקשי לקה,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

16 כלה כמות שהיא

דברי בית שמאי בברייתא. אדמו"ר הזקן מפרש "כמות שהיא" כמידה כנגד מידה: הגילוי מלמעלה תואם את העלייה מלמטה.

Ketubot 17a:1 כתובות י"ז א'

כלה כמות שהיא. ובית הלל אומרים: "כלה נאָה וְחִסּוּדָה". אָמְרוּ לָהּ בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הֶלֶל: הָרִי שְׁהִיְתָה חִיָּגְרָת או סוּמָא, אוּמְרִים לָהּ: "כֹּלָה נָאָה וְחִסּוּדָה"? וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק"! אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הֶלֶל לְבֵית שְׁמַאי: לְדַבְּרִיכֶם, מִי שֶׁלָּקַח מִקַּח רַע מִן הַשּׁוּק, יִשְׁבַּחְנוּ בְּעֵינָיו, או יִגְנְנוּ בְּעֵינָיו? הָיִי אוֹמֵר: יִשְׁבַּחְנוּ בְּעֵינָיו. מִכָּאן אָמְרוּ חֻכְמִים: לְעוֹלָם תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעוֹרָרָת עִם הַבְּרִיּוֹת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כתובות יז, א.

17 שחורה אני ונאווה

"שחורה אני ונאווה." אלו מילות הפתיחה של מאמרים בלקוטי תורה על שיר השירים; המאמר השני, המצוטט כאן, קושר את ה"שחורה" לשמירת הלא-תעשה.

Song of Songs 1:5 שיר השירים א:ה'

שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנֹאווָה בָּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהְלִי קִדָּר כִּירְעוֹת שְׁלֹמֹה:

I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem, As the tents of Kedar, As the curtains of Solomon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 יערה עליו רוח ממרום

"עד יערה עלינו רוח ממרום." הסוגריים מיישמים זאת על האדם הפרטי ("עליו"): באמצעות אתכפיא נשפכת על האדם רוח מלמעלה.

Isaiah 32:15 ישעיהו ל"ב:ט"ו

עַד־יֵעָרָה עָלֵינוּ רוּחַ מִמְרוֹם וְהָיָה מְדָבֵר לְכַרְמָל וְהַכְרַמָּל לִיעֵר יִחְשַׁב:

Until the spirit be poured upon us from on high, And the wilderness become a fruitful field, And the fruitful field be counted for a forest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 3

19 שלא יהיי המשכה לפי ההעלאה

שם אדמו"ר הזקן מתייחס ללימוד זה על דברי בית הלל "כלה נאָה וְחִסּוּדָה": ההמשכה אינה צריכה לבוא בעקבות העלייה; אדרבה, המעשה הטוב קודם, גם לפני "סור מרע" מוזכר, ואין להמתין עד שהרע יוסר לגמרי כדי "לעשות טוב". על ידי ההמשכה הנעשית באמצעות "עשה טוב",

הַטְנוּפֹת — לִינְשׁוֹף מְדוּכָתָהּ אַרְבַּע גְּרָמִידִי. וְאִי לֹא — לִימָא הָכִי: "עֵיזָא דְבִי טְבַחִי שְׁמִינָא מִינְאִי".

Ravina said: We learn from this that if a man is seized with fright though he sees nothing, [the reason is that] his star sees. What is his remedy? He should recite the Shema. If he is in a place which is foul, he should move away from it four cubits. If he cannot do this, he should say this formula: "The goat at the butcher's is fatter than I am

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

מגילה ג, א.

פסקה 2

11 בית שמאי שרשם מבחי הגבורות . . ב"ה . . החסדים

בהערת קה"ת מצוין קטע זה בוזהר כמקור לכך ששורש בית שמאי בגבורה ושורש בית הלל בחסד.

Zohar III, 245a זח"ג רמה, א

הערת קה"ת

זח"ג רמה, א. טעמי המצות להרחי"ו פי תצא. שער הגלגולים סוף הקדמה לו — הערת כ"ק אדמו"ר בסה"מ תש"ח ע' 184. וראה בהקדמה לתניא. וראה במאמרי אדה"א חתונה ח"ב ע' תרנה דשם מביא ראייה ממשנה עדיות פ"ה מ"א. דרך ששה דברים הם מקולי ב"ש והרוב ב"ש להחמיר.

12 בית שמאי שרשם מבחי הגבורות עליונות

בסוף הקדמה זו מתעד רבי חיים ויטאל את תורת האריז"ל, שלפיה הלל הוא חסד ולא דין, ואילו שמאי הוא דין וגבורה; נמצא שהלל ושמאי הם חסד וגבורה. בהערת קה"ת מובא המקור ביחס לשורשן של שתי השיטות.

Sha'ar HaGilgulim 36:88-89 שער הגלגולים ל"ו:פ"ח-פ"ט

... ובחי' קין אשר בפרצוף יעקב, הוא יובל מבני בניו של קין, כמש"ה ותלד עדה את יובל. ולכן יובל זה היה לוטש נחשת וברזל, להיותו מבחי הגבורות של קין, ונודע כי הגבורות הם מן אימא, הנקראת יובל, היא שנת החמשים שנה, ולכן נקרא ע"ש זה יובל. ובחי' יובל הזה, נרמז בפסוק ועל יובל ישלח שרשיו, כי גם בו יש כל השרשים הנאחזים בקין שבו"א. והנה יובל זה הוא מוכרח להתקן, טרם ביאת המשיח שיבא במהרה בימינו אמן, וז"ס יובילו שי למורא. ויובל זה עתיד להיות נתקן ע"י משה רבינו ע"ה, ...

Shaar HaGilgulim (Public Domain)

13 ע"כ נק' שמאי

בהערת קה"ת מצוין קטע זה בוזהר כמקור לכך ששורש בית שמאי בגבורה ושורש בית הלל בחסד.

Zohar III, 245a זח"ג רמה, א

הערת קה"ת

ראה מאמרי אדה"א הקצרים ע' שמח. אגה"ק סי' יג. וראה זח"ג רמה, א. וראה גם ביאורו"ז להצ"צ כרך ב' ע' תתקמא.

14 שארז"ל ע"פ ושמ דרך

"מי שמקריב תודה מכבד אותי, ומי שמעריך את דרכו — אראה לו את ישועת ה'." חז"ל קוראים "וְשֵׁם" ("שם") כאילו נאמר "וְשֵׁם" ("מעריך"); אדמו"ר הזקן גזר את השם שמאי ממשמעות זו של הערכה ושקילה.

Psalms 50:23 תהילים נ:כ"ג

Moed Katan 5b מועד קטן ה' ב

הערת קה"ת

לעיל פ' ויקרא ב, ב.

25 אדם כי יקריב מכם

"אדם כי יקריב מכם קרבן להווי". אלה מילות הפתיחה של מאמר בלקוטי תורה על ויקרא, המצוטט כאן.

Leviticus 1:2 ויקרא א':ב'

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַה' מִן־הַבְהֶמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם:

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the L-RD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

26 ובד"ה נשא את ראש בני גרשון

המאמר מסביר שהביטול והיראה של בני מררי, שנשאו את הקרשים, מביאים לאחר מכן לאהבה בדרגת כלות הנפש; היריעות התכולות, מלשון כליון, פרושות כחופה מעל הקרשים. בהמשך אותו מאמר (Nasso 1:25) מוסבר "משכני אחריו נרוצה": אור אין סוף הנמשך באמצעות המצוות מעורר מחדש את אהבת הנשמה.

הערת קה"ת

לעיל פ' נשא כ, ג.

27 נשא את ראש בני גרשון

"נשא את ראש בני גרשון". אלה מילות הפתיחה של המאמר הראשון בלקוטי תורה על נשא, המצוטט כאן.

Numbers 4:22 במדבר ד':כ"ב

נִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גִּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחֹתָם:

'Take the sum of the sons of Gershon also, by their fathers' houses, by their families

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 כלה נאה וחסודה

בית שמאי שואלים: אם הכלה חגיגת או סומא, האם אפשר לומר עליה "כלה נאה וחסודה", כאשר התורה אומרת "מדבר שקר תרחק"? בית הלל משיבים שכאשר אדם קונה מקח רע בשוק, משבחים אותו בפניו; המאמר מסביר את שתי הדעות לפי דרכו.

Ketubot 17a:1 כתובות י"ז א:א'

כִּלְהָ כְּמוֹת שֶׁהָיָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: "כִּלְהָ נָאָה וְחִסְדָּה". אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל: הֲרֵי שֶׁהֵיכָה חִיגֶרֶת אוֹ סוּמָא, אוֹמְרִים לָהּ: "כִּלְהָ נָאָה וְחִסְדָּה"? וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק"! אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: לְדַבְּרֵיכֶם, מִי שֶׁלָּקַח מִקָּח רָע מִן הַשּׁוּק, יִשְׁבְּחוּנוּ בְּעֵינָיו, אוֹ יִגְנְנוּ בְּעֵינָיו? הָיוּ אוֹמְרִים: יִשְׁבְּחוּנוּ בְּעֵינָיו. מִכָּאן אָמְרוּ חֻכְמִים: לְעוֹלָם תִּהְיֶה דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעוֹרָבֶת עִם הַבְּרִיּוֹת.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

29 ישראל אשר בך אתפאר

"עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר". הפסוק מובא כדי להראות שכל יהודי, בהיותו "כלה נאה" של בית הלל, הוא תפארתו של ה'.

Isaiah 49:3 ישעיהו מ"ט:ג'

וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי־אֶתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בְּךָ אֲתַפְאֵר:

And He said unto me: 'Thou art My servant, Israel, in whom I will be glorified'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הכוחות החיצוניים נופלים מאליהם, שכן מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

הערת קה"ת

וע"ע לעיל ר"פ נשא פ"ב (כ, ג). [כ].

20 כהלו נרו

איוב נזכר בימים "כאשר נרו האיר על ראשי". אדמו"ר הזקן דורש את שמו של הלל מן המילה "בהילוי", כלומר "האיר": דרכו של בית הלל היא להקדים את האור.

Job 29:3 איוב כ"ט:ג'

כְּהָלוּ נְרוֹ עָלַי רֹאשִׁי לְאוּרוֹ אֶלְךָ חֹשֶׁךְ:

When His lamp shined above my head, And by His light I walked through darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כט, ג.

21 בד"ה כי כארץ

המאמר מפרש את "כי כארץ תוציא צמחה" על הצמיחה שבאה מקיום המצוות לאורך השנה, ואת "יצמיח צדקה ותהילה" על צמיחת האור והגילוי מלמעלה בראש השנה, ביום הכיפורים ובעשרת ימי תשובה.

הערת קה"ת

לעיל פ' נצבים נא, א.

22 הפסוק מדמה את הצמחת "צדקה ותהילה" לכך שהארץ מצמיחה את יבולה. זהו הפסוק הפותח מאמר המצוטט כאן בהקשר של "תהילה", שהתורה קושרת להלל.

Isaiah 61:11 ישעיהו ס"א:יא'

כִּי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ תִּצְמִיחַ כֵּן אֲדֹנִי ה' יִצְמִיחַ צְדָקָה וְתִהְיֶה נִגְדַּת כְּלֵי־הַגּוֹיִם:

For as the earth bringeth forth her growth, And as the garden causeth the things that are sown in it to spring forth; So the L-rd GOD will cause victory and glory To spring forth before all the nations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 משכני אחריו נרוצה

"משכני, אחריו נרוצה". אדמו"ר הזקן מדויק בסדר המילים: תחילה ה' מושך את הנשמה מלמעלה, ואחר כך היא רצה אליו מלמטה.

Song of Songs 1:4 שיר השירים א':ד'

מְשַׁכְנִי אַחֲרָיִךְ נְרוּצָה תִּבְיָאִי הַמֶּלֶךְ תִּדְרִי נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ נִזְכִּירָה דְּדִידִי מִזֵּין מִיִּשְׁרָיִם אֶהְבּוּהָ:

Draw me, we will run after thee; The king hath brought me into his chambers; We will be glad and rejoice in thee, We will find thy love more fragrant than wine! Sincerely do they love thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש א, ד.

24 בד"ה אדם כי יקריב מכם

המאמר נפתח בשאלה מדוע הפסוק עובר מגוף שלישי לגוף שני ומלשון יחיד ללשון רבים, ומסביר שלכל יהודי שתי נפשות: הנפש האלקית, ששורשה ב"אדם", והנפש הבהמית. תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה היא בירור הנפש הבהמית.

הערת קה"ת

30 אם צדקת

"אם צדקת מה תתן לו". הפסוק מובא כדי להראות שלפני ה' הכול שווים, ולכן חסדו אינו מותנה בזכותו של אדם.

Job 35:7 איוב ל"ה:ז

אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what receiveiveth He of thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 אז ידלג כאיל פסח

"אז ידלג כאיל פסח". במאמר העוסק בריקוד לפני הכלה, הפסוק מראה שעל ידי הגילוי מלמעלה גם "הפסחים" ידלגו.

Isaiah 35:6 ישעיהו ל"ה:ו

אז ידלג כאיל פסח ותרו לשון אדם כי יבקעו במדבר מים ונחלים בערכה:

Then shall the lame man leap as a hart, And the tongue of the dumb shall sing; For in the wilderness shall waters break out, And streams in the desert

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לה, ו.

32 בדיה וארשתיה לי

הקטע מסביר את "וארשתיה לי לעולם": בזמן הזה כנסת ישראל היא "סוכת דוד הנופלת", עולה ונופלת תמיד, אך לעתיד תעמוד בלי הפסק; לכן התפילה היא "קדשנו במצוותיה".

Numbers 8:3 במדבר ח:ג

ויעש כן אהרן אלמול פני המנורה העלה נרתיקה כאשר צוה ה' את משה:

And Aaron did so: he lighted the lamps thereof so as to give light in front of the candlestick, as the L-RD commanded Moses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

לעיל במדבר ח, ג.

33 וארשתיה לי

"וארשתיה לי לעולם". מילות הפתיחה של מאמר בלקוטי תורה על במדבר, המצוטט כאן.

Hosea 2:21 הושע ב:כ"א

וארשתיה לי לעולם וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים:

And I will betroth thee unto Me for ever; Yea, I will betroth thee unto Me in righteousness, and in justice, And in lovingkindness, and in compassion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 חסד עליון בל ימוט

"כי בהוי' יבטח, ובחסד עליון בל ימוט". אדמו"ר הזקן מפרש חסד עליון כחסד עליון שמתגלה מלמעלה, ועל ידו האהבה נעשית בלתי מעוררת.

Psalms 21:8 תהילים כ"א:ח

כי המלך בטח בה' ובחסד עליון בלי ימוט:

For the king trusteth in the L-RD, yea, in the mercy of the Most High; he shall not be moved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כא, ח.

35 בדיה אם בחקותי השני

הקטע במאמר השני על "אם בחקותי תלכו" עוסק בכלי שמזדכך עד שהוא מסוגל להכיל אור גדול, ובאהבת קריאת שמע העולה מ"בכל לבבך" ו"בכל נפשך" עד לדרגה הבתית מוגבלת של "בכל מאדך", כאשר הנפש הבהמית מתבררת ומשתנה.

הערת קה"ת

לעיל פי בחקותי מז, ד.

36 (ועמ"ש... ועתה יגדל נא)

בתמליל של ר' פינחס מופיע במקום הסוגריים האלה הנוסח: "וזהו [פירוש] 'רפאני כו' כי תהלתי אתה', כלומר, רפאני ממצב של חגיר וסומא וכו', על ידי כי תהלתי אתה' וכו'".

הערת קה"ת

בהנחת הר"פ ע' מה נמצא במקומו: "(וזהו רפאני כו' כי תהלתי אתה' רפאני מבחי' חגרת וסומא כו' ע"י כי תהלתי כו')".

37 סדיה ועתה יגדל נא

סוף המאמר מסביר את בקשת משה "ועתה יגדל נא כוח אדני": על ידי עבודת המצוות, שמקורן ברצון העליון שלמעלה מהתורה, נמשך כוח ממקום גבוה מאוד, שביכולתו לרדת עד למטה ביותר ולהרים את הנופל, כמו כוח המרים אבן דוממת, כך שגם כובד העוון מסתלק. "ועתה" רומז לתשובה, ההופכת חושך לאור.

הערת קה"ת

לעיל פי שלח לט, ג.

38 ועתה יגדל נא

בקשתו של משה: "ועתה יגדל נא כח אדני". מילות הפתיחה של מאמר המצוטט כאן.

Numbers 14:17 במדבר י"ד:יז

ועתה יגדל נא כח אדני כח אשר דברת לאמר:

And now, I pray Thee, let the power of the L-rd be great, according as Thou hast spoken, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 אבל לא אפילו חגרת וסומא

בהערה נאמר שהרבי האמצעי מקשה שם: הדבר נראה תמוה, שהרי בשעה שרוקדים לפני הכלה בוודאי אי אפשר לדבר על חסרונותיה.

הערת קה"ת

ראה במאמרי אדה"א דרושי תהונה ח"ב ע' תרסג שלכאורה זה פלא דהלא בריקוד לפני הכלה א"א לספר בגנותה ע"ש.

40 מדבר שקר תרחק

"מדבר שקר תרחק". טענת בית שמאי בתלמוד נגד אמירת "כלה נאה" על כל כלה.

Exodus 23:7 שמות כ"ג:ז

מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג כי לא אצדיק רשע:

Keep thee far from a false matter; and the innocent and righteous slay thou not; for I will not justify the wicked

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כג, ז.

And the L-RD will create over the whole habitation of mount Zion, and over her assemblies, a cloud and smoke by day, and the shining of a flaming fire by night; for over all the glory shall be a canopy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 בד"ה ושמע אביה והפר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
לעיל פ' מטות.

46 ובד"ה שחורה אני השני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
לעיל ז, א.

47 רוממות אל בגרונם

"רוממות אל בגרונם". פסוק מפסוקי דזמרה שבתהילים, המובא כדי לכאר מדוע הם נקראים "הלל".

Psalms 149:6 תהילים קמ"ט:ו

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

Let the high praises of G-d be in their mouth, And a two-edged sword in their hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קמט, ו.

פסקה 4

48 ס"ה קול דודי

הקטע הזה קובע שגילוי יכול לבוא רק באמצעות בחינת "רגליים", ככתוב: "רגליו יעמדו ביום ההוא", ומפנה למאמר זה העוסק בריקוד לפני הכלה. הוא מבחין בין שני סוגי "רגליים", אהבה ויראה: "מדלג" על רגל אחת מעל ההרים, האבות, הוא אהבה; ו"מקפץ" על שתי רגליים מעל הגבעות, האימהות, הוא יראה.

הערת קה"ת
לעיל טו, רע"ג.

49 קול דודי

"קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". המאמר על פסוק זה מסביר שדילוג וקפיצה הם אופנים של התגלות באמצעות ה"רגליים".

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 והניף את העומר

"והניף את העומר לפני ה'". מילות הפתיחה של מאמר המצוטט כאן.

Leviticus 23:11 ויקרא כ"ג:יא

והניף את העומר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן:

And he shall wave the sheaf before the L-RD, to be accepted for you; on the morrow after the sabbath the priest shall wave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 חסד אומר יברא

כאשר בא ה' לברוא את אדם, חסד אמר: "יברא, שהוא גומל חסדים", ואילו אמת אמר: "אל יברא, שכולו שקר". תשובת בית הלל הולכת בדרך של חסד.

Bereshit Rabbah 8:5 בראשית רבה ח':ה

... יברא, הדא הוא דכתיב (תהלים פה): חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. חסד אומר: יברא, שהוא גומל חסדים. ואמת אומר: אל יברא, שכולו שקרים. צדק אומר: יברא, שהוא עושה צדקות. שלום אומר: אל יברא, דכוליה קטטה. מה עשה הקדוש ברוך הוא? נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב (דניאל ח): ותשלך אמת ארצה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבון העולמים! מה אתה מבזה תכסים אלטיכסייה שלך? תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה): אמת מארץ תצמח. רבנן אמרי לה בשם ר' חנינא בר אידי ורבי פנחס ורבי ...

Rabbi Simon said: When the Holy One blessed be He came to create Adam the first man, the ministering angels divided into various factions and various groups. Some of them were saying: 'Let him not be created,' and some of them were saying: 'Let him be created.' That is what is written: "Kindness and truth met; righteousness and peace touched" (Psalms 85:11). Kindness said: 'Let him be created, as he performs acts of kindness.' Truth said: 'Let him not be created, as he ... is all full of lies.' Righteousness said

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

42 שמתוך שלא לשמה בא לשמה

"לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אף שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". הדברים מובאים כדי לבאר את דעת בית הלל, שלפיה מה שנמשך תחילה מוביל בסופו של דבר לטוב אמיתי.

Pesachim 50b:5 פסחים נ"ב:ה

רבא רמי: כתיב "כי גדל עד שמים חסדך", וכתיב "כי גדל מעל שמים חסדך". הא כיצד? כאן בעושינן לשמה, וכאן בעושינן שלא לשמה. וכדבר יהודה. דאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
פסחים נ, ב.

43 עושה שלום במרומיו

"עושה שלום במרומיו". חז"ל דורשים זאת כשלום בין מלאכי המים למלאכי האש; כאן זהו דגם לחיבור בין החתן לכלה.

Job 25:2 איוב כ"ה:ב

המשל ופחד עמו עשה שלום במרומיו:

Dominion and fear are with Him; He maketh peace in His high places

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 על כל כבוד חופה

"כי על כל כבוד חופה". כאן יש לקרוא זאת כחופת חתונה: האור המקיף המאחד את החתן והכלה.

Isaiah 4:5 ישעיהו ד':ה

וקרא ה' על כל מכון הרציון ועל מקראת ענן יומם ועשן ונגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה:

51 צדיק ה' בכל דרכיו

"ה' צדיק בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו". כאן "צדיק" מתפרש כמדרגת החיבור המביא שלום למעלה.

Psalms 145:17 תהילים קמ"ה:י"ז

צדיק ה' בכל־דרכיו וחֲסִיד בכל־מַעְשָׁיו:

The L-RD is righteous in all His ways, And gracious in all His works.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 ההרים רקדו כאלים

"ההרים רקדו כאלים, גבעות כבני צאן". הפסוק מובא כדי לבאר את משמעות הריקוד.

Psalms 114:4 תהילים קי"ד:ד'

הַהֲרִים רָקְדוּ כְּאֵלִים גְּבֻעוֹת כְּבָנֵי־צֹאן:

The mountains skipped like rams, The hills like young sheep.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 הים ראה וינוס

"הים ראה ויננס". מילות הפתיחה של המאמר שבו מופיע ההסבר הזה על ריקוד.

Psalms 114:3 תהילים קי"ד:ג'

הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס הַיַּרְדֵּן יָסַב לָאָחוֹר:

.The sea saw it, and fled; The Jordan turned backward

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 אז תשמח בתולה במחול

"אז תשמח בתולה במחול". הפסוק מובא כדי לבאר את משמעות הריקוד.

Jeremiah 31:13 ירמיהו ל"א:י"ג

אֲזַ תִּשְׂמַח בַּתּוֹלָה בַּמְּחֹל וּבְחָרִים וְזָקֵנִים יַחְדָּו וְהַפְכַּתִּי אֲבָלָם לִשְׂשׂוֹן וְנַחֲמָתִים וְשִׂמְחָתִים מִיְּגוֹנָם:

Then shall the virgin rejoice in the dance, And the young men and the old together; For I will turn their mourning into joy, And will comfort them, and make them rejoice from their sorrow.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 ביום השמיני שלח

"וישלח את העם ביום השמיני", נאמר על שלמה המלך בסיום חנוכת בית המקדש. מילות הפתיחה של המאמר שבו מופיע ההסבר הזה על ריקוד.

I Kings 8:66 מלכים א ח':ס"ו

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:

On the eighth day he sent the people away, and they blessed the king, and went unto their tents joyful and glad of heart for all the goodness that the L-RD had shown unto David His servant, and to Israel His people.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)



על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Miqra according to the Masorah (CC- BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Shaar HaGilgulim (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מזים חנינמי ולא מסחר. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/likkutei-torah/shir-hashirim/40/](https://likuteitorah.com/he/likkutei-torah/shir-hashirim/40/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק